

wie is voor
er bang amateurs?

*Verslag van de conferentie
over samenwerking tussen
professionals en amateurs
in de podiumkunsten*

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Niet bang voor amateurs	4
Conferentieverslag	
Introdans Interactie laat liefhebbers kunst ervaren	6
Over duurzaamheid & co-eigenaarschap	
Resultaten	8
Kunstbalie en Het Zuidelijk Toneel versterken samen het Brabantse theaterveld	9
Over kwaliteit van het proces & kwaliteit van het product	
Resultaten	11
Wie is er bang voor amateurs	12
Column Ivo van Hove, directeur Toneelgroep Amsterdam	
Tryater en Frats zorgen voor een artistieke ‘opfrisser’ voor de hele provincie	13
Over ambitie & verbinden	
Resultaten	15
Zinaplatform/ Female Economy en Veenfabriek verbeelden oral history op de tuin	16
Over effect & dat wat overblijft	
Resultaten	18
Ter inspiratie	19
Deelnemerlijst	20
Programma	22

Dit is een gezamenlijke uitgave van Theater Instituut Nederland, Kunstfactor en Fonds voor Cultuurparticipatie ter gelegenheid van de werkconferentie 'Wie is er bang voor amateurs?'

Tekst: Aukje de Boer en Anita Twaalfhoven. **Redactie:** Saskia van de Ree, advies en projecten, Jephtha Hermelink (Theater Instituut Nederland), Nicole Stellingwerf, Jolanda de Rooij-Rooding, Frederieke Brolsma (Kunstfactor), Michelle Jacobs en Willemijn in 't Veld (Fonds voor Cultuurparticipatie). **Met dank aan:** CAL-XL, Nederlands Theater Festival, Stadsschouwburg Amsterdam en alle werkgroepvoorzitters en verslagleggers. **Ontwerp:** T2 Ontwerp.

© Theater Instituut Nederland, Kunstfactor en Fonds voor Cultuurparticipatie oktober 2011

Dit is een uitgave van Theater Instituut Nederland, Kunstfactor, sectorinstituut amateurkunst en Fonds voor Cultuurparticipatie. Alle rechten voorbehouden.

De teksten in deze uitgave dienen ter inspiratie en mogen worden veelevoudigd, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, hiervoor is geen voorafgaande schriftelijke toestemming nodig. Vermeld wel even de bron.

Op de cover: groepsfoto #MOES. FOTO: BOWIE VERSCHUUREN

Voorwoord

Samenwerking tussen professionals en amateurs in de podiumkunsten biedt kansen, zorgt voor inspiratie en creëert bijzondere vormen van betrokkenheid.

Op 9 september 2011 vond de werkconferentie *Wie is er bang voor amateurs?* plaats. In de Stadsschouwburg Amsterdam kwamen 120 artistiek leiders, educatiemedewerkers en andere ervaringsdeskundigen uit de wereld van de professionele podiumkunsten en de amateurkunst bij elkaar. De werkconferentie werd georganiseerd door Theater Instituut Nederland, Kunstfactor en Fonds voor Cultuurparticipatie.

De tijd van schotten tussen kunst en samenleving is voorbij. De opvatting dat kunst zich op een nieuwe manier moet wortelen in de maatschappij wint terrein. Zeker in een tijd van bezuinigen is het belangrijk dat een culturele instelling over voldoende draagvlak beschikt en inspiratie biedt aan bewoners van haar eigen stad of buurt. Bovendien heeft Nederland op dit moment bijna 8 miljoen actieve amateurkunstenaars. De podiumkunsten kunnen op allerlei manieren op deze ontwikkelingen inspelen. Bijvoorbeeld door het publiek niet enkel kant-en-klare producties aan te bieden, maar het als makers of spelers actief te betrekken bij een voorstelling.

Ivo van Hove, artistiek leider van Toneelgroep Amsterdam, opende de conferentie met een column over de noodzaak van nieuwsgierigheid en liefhebben. Paul Reeve, directeur educatie van het Royal Opera House in Londen, hield een inspirerend verhaal over het belang van duurzaam investeren in samenwerken en visionair leiderschap.

In deze publicatie leest u interviews met initiatiefnemers van vier inspirerende praktijkvoorbeelden waarin professionals en amateurs elkaar vinden in theater, dans en op locatie. Ook omvat deze publicatie een samenvatting van de uitkomsten van de zeven verschillende werkgroepen waarin de deelnemers hebben gediscussieerd over de kernwaarden die een rol spelen wanneer professionals en amateurs samenwerken in de praktijk. Naar aanleiding van zeven begrippen, zoals duurzaamheid, co-eigenaarschap, ambitie en verbinden, hebben de deelnemers concrete aanbevelingen geformuleerd. Dit levert per kernwaarde een serie *tips & tricks* en *do's & don'ts* op, waarvan wij hopen dat u er uw voordeel mee kunt doen.

De samenwerkende partners hopen dat de enerverende conferentie, de actuele voorbeeldprojecten en deze bundeling van aanbevelingen bijdragen aan nieuwe manieren van samenwerken en het leggen van verbindingen tussen verschillende groepen in de samenleving.

Wij wensen u veel inspiratie en leesplezier,
namens de drie samenwerkende organisaties,

Henk Scholten, directeur Theater Instituut Nederland
Tom de Rooij, directeur Kunstfactor, sectorinstituut amateurkunst
Jan Jaap Knol, directeur Fonds voor Cultuurparticipatie

Een dag van dialoog over verbinding.

Dagvoorzitter Cynthia Wilson nodigt de deelnemers uit te reageren.

Een pleidooi voor nauwe samenwerking tussen pioniers en gevestigde instellingen.

Niet bang voor amateurs

Professionele podiumkunstinstituten slaan hun vleugels uit, op zoek naar nieuwe verbindingen met de samenleving die hen omringt. Voor een aantal pioniers is samenwerking tussen professionals en amateurs al lange tijd een bron van inspiratie. Tijdens de conferentie *Wie is er bang voor amateurs*, op 9 september in de Amsterdamse Stadsschouwburg, ontmoeten zij elkaar. Een gevarieerd gezelschap van makers, medewerkers van podia en andere ervaringsdeskundigen nam een kijkje in elkaars praktijk, op zoek naar manieren om die samenwerking te versterken.

Na het welkomstwoord van dagvoorzitter Cynthia Wilson spreekt Ivo van Hove in een goed gevulde Koninklijke Foyer van de Stadschouwburg Amsterdam, een column uit. De artistiek leider van Toneelgroep Amsterdam (TGA) vraagt zich af: 'Heb ik schrik voor amateurs? Wat moeten ze van mij?' Hij constateert in Nederland en België de neiging om schuttingen overeind te houden en overal een etiketje op te plakken. Zo denken we houvast te vinden. Terwijl we zoveel delen. Hij wil zichtbaar maken waarom wij theater maken en vraagt zich af in hoeverre dit ook in de samenleving leeft. Theater kan niet zonder het publiek. Je gaat naar het theater om dingen te ervaren waarnaar je verlangt of waarvoor je angst hebt.

Elke amateur is een liefhebber, een supporter van het theater. TGA is een project begonnen met amateurgezelschappen die een eigen versie spelen van een stuk op het repertoire van TGA. Onderdeel zijn een-op-eenontmoetingen van amateurs met mensen uit alle gedingen van het gezelschap. Ivo van Hove benadrukt dat amateurs en professionals de liefde voor kunst met elkaar delen en illustreert dit met een citaat uit zijn voorstelling *Kinderen van de zon*. "De kunst moet het streven van de mens naar de verte, naar de hoogste weerspiegelen."

Keynote speaker Paul Reeve, directeur educatie van het Royal Opera House.

Verbindende kracht

Keynote spreker Paul Reeve, directeur educatie van het Royal Opera House (ROH) uit Londen, vertelt daarna het verhaal van Hill House Farm. Een inspirerend project waarmee het prestigieuze operahuis zich recent vestigde in Thurrock, een industrieel gebied aan de monding van de Theems. Bevlogen vertelt Reeve hoe de operamakers met de lokale autoriteiten en gemeenschap

de bouw van het nieuwe decoratelier hebben aangegrepen om het omliggende terrein op te knappen. Het zwaar vervallen farmhouse werd zorgvuldig gerestaureerd en functioneert nu als community arts centre. De in onbruik geraakte moestuin is in ere hersteld. De opening van het decoratelier werd gevierd met een grootschalige community opera. Reeves foto's laten de transformatie zien van de verschillende gebouwen op het terrein, waar een groeiende groep locals elkaar ontmoet om te zingen, decors te bouwen of te tuinieren. Inmiddels bereikt het ROH met muzikale educatie alle scholen in de provincie Thurrock en binnenkort opent naast het decoratelier ook de National Theatre Skills Academy zijn deuren.

Zonder de steun van de directie en visionair leiderschap was een project als dit niet gelukt. Niet alleen de educatieve dienst moet zich bezighouden met het wortelen in de gemeenschap, het hele gezelschap moet hierachter staan.

'Doe op artistiek vlak geen concessies', stelt Reeve, 'want uit een democratisch proces komt geen verrassende kunst voort.' Andere tips die hij de aanwezigen meegeeft, zijn: 'Toon passie en leiderschap en zet je oprecht in om geaccepteerd te worden in de gemeenschap waar je werkt. Opera is midden in het dagelijks leven van Thurrock komen te staan en is daar een permanente positieve kracht. Het heeft de lokale gemeenschap in beweging gekregen en duurzaam geïnspireerd.' Het effect daarvan omschrijft hij als een combinatie van *skill-development* en *audience-development*.

Jan Jaap Knol, directeur van het Fonds voor Cultuurparticipatie, vraagt Reeve of er ook in de Britse gevestigde kunstwereld 'angst voor amateurs' is. 'Daar heet educatief werk zelfs *the black spot*: dan ben je aan het eind van je carrière', is het antwoord. Maar Reeve ziet deze mentaliteit veranderen. Kreeg hij ook artistieke erkenning, waren de bewoners ook geraakt door de kunst zelf?, vraagt Nita Liem van jongerengroep Don't Hit Mama. Reeve: 'Ja, zelfs de aanvankelijk moeilijk te vermurwen bewoonster Georgette, reageerde geëmotioneerd: "It was about where I come from!"' Als het zó dichtbij komt, heeft kunst een verbindende kracht.'

Acteur Titus Muizelaar en tuinder Henny Roosen over #MOES.

Drempel

In een carrousel van *best practices* kunnen de aanwezigen vervolgens aanschuiven bij negen duo's van profs en amateurs. Makers van BonteHond, 5eKwartier, De Nederlandse Opera, NTGent, Station Zuid, Toneelgroep Amsterdam, Tryater/Keunstwurk, Zinaplatform/De Veenfabriek en Het Zuidelijk Toneel/Kunstabal vertellen over hun projecten en de kansen en knelpunten in hun samenwerking met amateurs.

De ervaringen maken duidelijk dat de titel van de conferentie niet uit de lucht is gegrepen. Maartje Ghijsen, projectleider bij de educatieve dienst van TGA, vertelt naar aanleiding van haar samenwerkingsproject met amateurgezelschappen dat de professionele theatermakers soms nog over een flinke drempel heen moeten stappen. 'Ik kan niet ontkennen dat er angst is', zegt zij. 'Misschien gaat dit ook om *the black spot* waar Paul Reeve het over had.'

Bij de casus van De Nederlandse Opera krijgen amateurzanger Aaron Wan en Jan Majoor van het koor van De Nederlandse Opera confronterende vragen. 'Opera en schouwburg vertegenwoordigen het establishment. Ben je op die plek écht in staat te zien wat amateurs kunnen, in plaats van wat ze allemaal nog niet kunnen?'

De jonge choreografen in het project van Station Zuid met Dans-WerkPlaats West-Brabant zijn om die reden gescreend op de vraag of ze feeling met amateurdansers hebben. 'Als je de samenwerking ziet als een leerproces en een manier om elkaar te verrijken, draagt het bij aan je tools als choreograaf', vindt Nana van Moergestel. Voor de choreografen was die invalshoek om met amateurdansers te werken een eyeopener.

Zanger Jan Majoor en amateurzanger Aaron Wan over het koorproject van De Nederlandse Opera.

Zina/De Veenfabriek/Female Economy noemt haar samenwerking met de bewoners van een volkstuinencomplex 'organisch'. Acteur Titus Muizelaar en tuinder Henny Roosen vullen elkaar aan alsof ze al jaren bevriend zijn. Ze speelden #MOES, een theaterscène die is gebaseerd op het levensverhaal van Henny en zijn inmiddels overleden vriend. Theater viel in dit community art-project zó sterk samen met de werkelijkheid dat het publiek tijdens de voorstelling een brok in de keel kreeg. Ook in andere Zina-projecten vervaagt de grens tussen amateur en professional, zo blijkt uit een anekdote: Adelheid Roosen van Female Economy verbleef om research te doen een tijd in een Blijf-van-mijn-lijfhuis, waar een bewoonster haar troostte: 'U komt me zo bekend voor, wat erg dat u ook door uw man wordt bedreigd.'

Vanuit het hart

Na de carrousel gaat de discussie verder in themawerkgroepen. Ervaringsdeskundigen van podia en gezelschappen, pioniers en gevestigde instellingen, uit de stad en van het platteland, zoomen in op zeven thema's en kernwaarden die een sleutelrol spelen in de samenwerking tussen amateurs en professionals.

Komt de hoofdvraag van deze conferentie, 'Wie is er bang voor amateurs?', voort uit het gevoel dat amateurs 'minder' zouden zijn dan professionals? In een van de werkgroepen verwijst iemand naar de oosterse vechtsport aikido. Daar geldt: hoe beter je bent, des te groter is de eer om met nieuwkomers te werken. Dat is een mooie leidraad voor de samenwerking, waaruit respect en waardering spreken.

Andere basisprincipes voor een vruchtbare samenwerking lijken vanzelfsprekend, maar worden in de praktijk soms over het hoofd gezien, zo blijkt uit de gesprekken. Een verbinding tussen amateurs en professionals ontstaat alleen als beide partijen dat willen. Dan pas zijn mensen bereid moeite te doen voor de samenwerking. Probeer het dus niet op te leggen, is het devies. Ook is het van belang de eigen visie op artistieke kwaliteit ter discussie te stellen wanneer je met amateurs werkt. Anders loop je het risico iets kapot te maken dat voor de doelgroep die je bedient juist heel inspirerend is.

Sommigen stellen dat de samenwerking met amateurs zeer verrijkend kan zijn voor professionele acteurs, omdat zij dan minder hebben 'op te houden' en niet hoeven te poseren. 'Samenwerking is waardevol voor de talentontwikkeling van beginnende professionals, omdat amateurs puur vanuit het hart en met een interne drive werken', aldus de bevindingen van Tryater.

Introdans Interactie Laat Liefhebbers kunst ervaren

Vanaf de oprichting van Introdans in 1971 is educatie nadrukkelijk in de missie van dit internationale dansgezelschap uit Arnhem opgenomen. Introdans Interactie kent, naast een groot aanbod dansprojecten voor het onderwijs en daarbuiten, inmiddels een indrukwekkend curriculum van dansvoorstellingen met verschillende doelgroepen, zoals ouderen, jongeren met fysieke en verstandelijke beperkingen en volwassenen met autisme. Het woord educatie heeft artistiek manager Adriaan Luteijn weloverwogen vervangen door interactie: 'Educatie is een containerbegrip geworden, sleets bijna. Ik zocht een actiever begrip waarbij de kruisbestuiving tussen de professionele en niet-professionele danswereld centraal staat.'

Adriaan Luteijn is duidelijk: 'Introdans Interactie is geen marketing-of pr-instrument om meer of ander publiek te bereiken. De samenwerking tussen professionals en amateurs staat vanaf de oprichting van Introdans (1971) hoog in het vaandel. We doen wijkprojecten (*Swing on South*) en we maken ieder jaar een professionele voorstelling met een bijzondere doelgroep. Onze organisatie bestaat uit drie pijlers: Introdans (moderne balletvoorstellingen), Introdans Ensemble voor de Jeugd (moderne balletvoorstellingen voor kinderen) en Introdans Interactie. Introdans is als een krukje met drie poten die gelijkwaardig aan elkaar zijn. Haal je één poot weg, dan valt het krukje om.'

'Ik vind het belangrijk verbindingen te leggen tussen verschillende soorten mensen. Dat klinkt misschien gek, maar het gaat juist om die interactie bij samenwerking tussen professionals en amateurs, om de kruisbestuiving. De danswereld is een gesloten wereld. Het leven van professionele dansers draait voor een groot deel om hun perfecte lichaam. Wanneer ze voorstellingen maken met niet-professionele dansers worden ze gedwongen samen te werken met mensen die veel minder makkelijk in hun lijf zitten of bijvoorbeeld autistisch zijn. Die twee verschillende belevingswerelden met elkaar verbinden, dat is mijn drijfveer als choreograaf.'

'Iedere professionele danser is ooit amateur geweest, maar die verbinding met het vuur van vroeger zijn ze vaak allang kwijt. Wil je als professional met een amateur dansen? Niet iedereen wil en kan dat, omdat de professionele dansers zich hoe dan ook moeten aanpassen. Ik heb geen methodiek. Ik werk als choreograaf. Zolang ieder met wie ik werk zich kan overgeven aan het proces en de voorstelling, verschilt een repetitieproces met alleen professionele dansers

nauwelijks van een repetitieproces met professionele en niet-professionele dansers. Wel gooi ik iedereen – prof of niet – meteen in het diepe. Contact maken, elkaar optillen, vasthouden, enzovoort. En na de eerste schrik van het koude water, blijkt het allemaal vaak mee te vallen.'

'De keuze voor de doelgroep maak ik. *Kamerbewoners* is een dansvoorstelling gemaakt met twee dansers van Introdans en Anton en Hermien, twee bewoners van het

Dr. Leo Kannerhuis, een huis voor mensen met autisme. De inbedding van een dergelijk project begint op het niveau van de directeur. Die laat de radertjes draaien. Natuurlijk hapert dat weleens, want je krijgt altijd te maken met een organisatie die een ander doel heeft dan jij. Als geplande repetities de lunch verstoren of de haal- en brengtijden in de war schoppen dan moet je het daar over hebben. Belangrijk is het intensief onderhouden van je contacten. Op alle niveaus, zowel bij de start, de repetities als de 'nazorg'. En dat moet niet onderschat worden.'

'De professionele voorstelling die we ieder jaar maken met een bijzondere doelgroep is een gelegenheidsproject. Eenmalig. Dus in die zin niet duurzaam. De relatie waarin we investeren is wel duurzaam. Het contact tussen de dansers onderling blijft vaak bestaan,

Professionele en niet-professionele dansers van Introdans dansen samen de voorstelling *Kamerbewoners*. FOTO: HANS GERRITSEN

Tips

- Zet al je professionele middelen in. Haal alles uit de kast om alle deelnemers de ervaring te geven van de dagelijkse gang van zaken van een professioneel kunstbedrijf.
- Laat de professional en de amateur binnen no-time een werkrelatie met elkaar opbouwen. Dat moet je wel eens forceren. Soms staan beide werelden zover van elkaar af. De liefhebber is niet voor niets liefhebber, de professional is niet voor niets professional. Maar als mens kunnen ze elkaar in de dans vinden.
- Onderhoud met de samenwerkingspartner intensief contact op alle niveaus: vooraf, tijdens en na afloop van de repetitieperiode.
- Rond het project zorgvuldig af en voorkom daarmee dat je onbedoeld verwachtingen schept over een vervolg.

Adriaan Luteijn geeft instructies aan zijn dansers. FOTO: HANS GERRITSEN

al merk ik wel dat de behoefte en de wens vanuit de amateur groter is. Een professional gaat door naar het volgende dansproject, voor de amateur is het vaak een once-in-a-lifetime-ervaring. Ik merk wel dat het belangrijk is het project goed af te sluiten, een punt te zetten. “Dit was het einde.” Als je dat niet doet, schep je onbedoeld verwachtingen.’

Swing on South is een wijkproject in Malburgen West/Oost, een van de zogenoemde Vogelaarwijken. Met de wijkbewoners wordt in een korte periode een modernedansproductie gemaakt. Veel deelnemers hebben dansles in de wijk zoals line dancing, volksdansen of hiphop. Samen met een professionele dansgroep uit het buitenland met kennis op het gebied van dans in de community (in 2010 Zuid-Afrika, in 2011 Brazilië) en vier dansdocenten van Introdans wordt een choreografie gemaakt die we tijdens een gala presenteren. *Swing on South* is een duurzaam project, omdat de samenwerkende partijen in de gemeente, wijk en in het sociaal-culturele veld in Arnhem de intentie hebben de komende jaren op deze wijk te focussen, om daar een Introdans-wijk van te maken. Daar ligt ook mijn ambitie: de lijn die we nu aan het uitzetten zijn, verder ontwikkelen. Natuurlijk komen we niet zomaar in die wijk. Veel contacten lopen via cultuurscout Marijn Swarte. Hij kent de mensen, hij zit in die wijk. Onmisbaar als je een dergelijk project wilt opzetten. Door wijkavonden te organiseren proberen we letterlijk de harten van de bewoners te veroveren.’

‘In alle producties die Introdans Interactie maakt, staat de danskunst, en dus de verbinding met de twee dansensembles, centraal. Het zijn sociaalartistieke projecten, met de nadruk op artistiek. Het gaat om de ervaring van kunst maken. Daarom zijn alle dansers in onze producties medemakers. Dat kan niet anders bij dit proces. Ook de niet-professionele dansers geven feedback op de professionals tijdens de repetities. Van de voorstelling *Kamerbewoners* is een documentaire gemaakt over het repetitieproces. Anton, een van de niet-professionele dansers, heeft die film bekeken voordat de voorstelling in reprise ging. Tijdens de eerste repetities zag ik hem druk allerlei oefeningen doen. Ik vroeg waar hij mee bezig was. Anton vertelde dat hij na het zien van de documentaire had geconcludeerd dat hijzelf “best een tandje beter kon”.’

De beleving bij amateurs is anders. Het komt bij hen meer vanuit de ziel, het voegt iets toe aan hun leven. Terwijl professionals werken vanuit hun vakmatige expertise.

Duurzaamheid & co-eigenaarschap

Resultaten

*Co-eigenaarschap is geen democratie.
Samenwerken betekent ook je eigen
grenzen en expertise kennen.*

Duurzaamheid

In de werkgroep over duurzaamheid start de gespreksleider met de betekenis van het woord: solide, stabiel en toekomstbestendig, staat er in het woordenboek. De deelnemers associëren dit met groene energie, duurzame relaties en materialen.

Het verhaal van het Royal Opera House is hét voorbeeld van duurzame samenwerking, doordat het zich met een gebouw vestigt in de regio en door de grondige aanpak.

Holland Opera legt duurzame verbindingen vanuit zijn industriële pand, de Veerensmederij in Amersfoort. Oud-werknemers van deze voormalige verenfabriek hebben kinderen rondgeleid en er is een documentaire over de geschiedenis van het gebouw. Zo blijven de verhalen over het eigen culturele erfgoed behouden voor de buurt.

Andere voorbeelden variëren van broedplaatsen van creatieve ondernemers, waar duurzaam wordt gebouwd met gebruikte materialen, tot een bakker die tijdens een buurtfestival besluit zijn oven open te stellen voor buurtbewoners. Tryater vraagt aandacht voor een respectvolle omgang met de natuur bij het maken van locatie-theater.

Een obstakel voor veel projecten is gebrek aan tijd en geld. We leven in een periode waarin veel instellingen dreigen te verdwijnen. Met deze afbraak gaan kennis, vakmanschap en ervaring verloren. Maar Carlien Oudes van ArtWorlds wijst erop dat dit ook de weg vrijmaakt voor nieuwe, inspirerende mogelijkheden.

Om duurzaam samen te werken moeten culturele bolwerken inspelen op de intrinsieke behoeften van hun partners, is de conclusie. Zorg dat mensen gezien worden en ruimte krijgen voor een eigen rol, zodat zij zich mede-eigenaar gaan voelen van een cultureel project of cultuurinstelling in hun buurt. Het is de taak van kunstenaars om op die manier vuurtjes te ontsteken bij mensen; als het vuur eenmaal brandt, gaat het niet meer uit.

Tips

- Amateurs werken vanuit het hart, met een interne drive. Dat is de basis voor duurzaamheid.
- Ook kunsteducatie zorgt voor duurzame relaties met het publiek: daarmee wordt een basis voor de toekomst gelegd.

Co-eigenaarschap

Mede-eigenaarschap draait om wederzijdse beïnvloeding, artistieke inspiratie en een duidelijke rol voor iedereen. Maar hoe krijg je dit in de praktijk voor elkaar? De deelnemers wisselen ervaringen uit over co-eigenaarschap.

Titia Bouwmeester blikt terug op een samenwerkingsproject van Dogtroep met de zwaarst bewaakte gevangenis van België. Eerst hebben de theatermakers de minister van Justitie overtuigd van het belang van dit idee. Daarna kregen zij de gevangenisdirecteur enthousiast en vervolgens is de gevangenen gevraagd welke rol zij graag zouden spelen. Het resultaat was een hechte samenwerking met veel co-eigenaars. Co-eigenaarschap kan op allerlei niveaus plaatsvinden en met diverse maatschappelijke partners, benadrukt Titia. Ook de directeur van een woningbouwcoöperatie kan een bevlogen medemaker zijn.

TIN-directeur Henk Scholten wijst op een valkuil: 'Een risico bij leiders is dat zij te snel denken dat ze co-eigenaarschap creëren. Maar je hebt altijd iemand die als eerste eigenaar was.' De discussie spitst zich toe op de vraag waaraan de goede voorbeelden te herkennen zijn. Als beide partijen de samenwerking als een meerwaarde ervaren, is er sprake van co-eigenaarschap.

Ook Nana van Moergestel van Station Zuid/DansWerkPlaats West-Brabant waarschuwt voor een valkuil: 'Om tot gezamenlijkheid te komen moet je niet steeds "ja en amen" tegen elkaar zeggen. Want waar zit dan de ontwikkeling? In co-eigenaarschap zit iets van mij en iets van de ander.'

Demos, een Vlaams kenniscentrum voor sociaal-artistieke praktijken, maakt zich sterk voor het begrip 'veronzekeren'. Bart Rogé: 'De relatie tussen een kunstenaar en een leek is een machtsrelatie en deze relatie moet je veronzekeren: bestaande standpunten doorbreken en gezamenlijk op zoek gaan naar nieuwe vormen.' Dat is eigenlijk de taak van elke kunstenaar en de vonk naar nieuwe, gezamenlijke creaties.

Tips

- Co-eigenaarschap is geen harmoniemodel, het gaat om ieders kracht en een heldere taakverdeling.
- Beperk co-eigenaarschap niet tot het artistieke niveau maar trek het breder, bijvoorbeeld ook financieel.
- Als de wijk het eigenaarschap van het project kan gaan overnemen, heb je co-eigenaarschap.

Kwaliteit van het proces & kwaliteit van het product

Kunstbalie en Het Zuidelijk Toneel versterken samen het Brabantse theaterveld

Sinds 2010 huizen Kunstbalie en Het Zuidelijk Toneel op de Ringbaan Oost in Tilburg. Kunstbalie op de eerste etage, Het Zuidelijk Toneel op de tweede. Kunstbalie is het expertisecentrum voor cultuureducatie en amateurkunst in Noord-Brabant, Het Zuidelijk Toneel richt zich als professioneel theatergezelschap op de zuidelijke regio van Nederland en heeft tevens een landelijke uitstraling. Samenwerking tussen beide organisaties is voor Hein Ceelen (consulent theater en film bij Kunstbalie) en Matthijs Rümke (artistiek leider van Het Zuidelijk Toneel) niet meer dan logisch. Wanneer er bij Kunstbalie geen ruimte vrij is voor dit duo-interview, wordt twee trappen hoger verder gepraat in de kamer van Matthijs Rümke.

Zowel Kunstbalie als Het Zuidelijk Toneel willen de samenwerking tussen het professionele theaterveld en het Brabantse amateurveld intensiveren en versterken. Zo speelden in 2010 amateurspelers in *Mahagony Songspiel*, een voorstelling van Het Zuidelijk Toneel en werd gezamenlijk de Dag van de Amateurkunst georganiseerd. In het komende theaterseizoen staan opnieuw verschillende theaterprojecten op stapel waarbij Kunstbalie en Het Zuidelijk Toneel samenwerken. Matthijs Rümke brengt met een grote groep Brabantse amateurspelers en -makers 'verborgen straattheatervoorstellingen' in de Tilburgse binnenstad. Rümke bedacht verschillende varianten op de voorstelling *Analemma*, wat komend jaar resulteert in de projecten *Hyperanalemma* (in samenwerking met Omroep Brabant) tijdens Theaterfestival Boulevard en *Superanalemma* tijdens het festival Tilburg Textiles. Matthijs Rümke: 'Het idee is dat publiek via een koptelefoon straatscènes hoort die voor andere aanwezigen verborgen blijven. Zie het als 'verborgen straattheater'. We willen in een wandeling dwars door Tilburg veertig scènes spelen. Elke scène wordt opgezet als een miniproductie, met spelers, een regisseur en een producent.

Hein Ceelen benadrukt dat de samenwerking met Het Zuidelijk Toneel voor Kunstbalie een unieke kans is. 'Wij hebben ten eerste de technische kennis en apparatuur niet in huis. Denk maar aan al die koptelefoons die voor dit project nodig zijn. Daarnaast vraagt dit project een natuurlijke speelstijl van de amateurspelers. Verborgene straattheater spelen moet geleerd worden. Kunstbalie biedt in eerste instantie scholing en ondersteuning aan het kader van de amateursector, de regisseurs, docenten en

begeleiders van amateurtheatergroepen. Door *Mahagony Songspiel* en de varianten op *Analemma* kunnen naast regisseurs ook amateurspelers zich weer verder ontwikkelen. Maar de meerwaarde van deze samenwerking ligt vooral in het feit dat dit voor Kunstbalie dé gelegenheid is intensief samen te werken met een organisatie waarbij het proces van theater maken gebaseerd is op de praktijk van professionele kunstenaars.' Hein Ceelen is hoorbaar blij met zijn nieuwe bovenbuur.

Oefenen met koptelefoons tijdens Superanalemma workshopdag voor regisseurs.

Matthijs Rümke geeft instructies.

Matthijs Rümke is allesbehalve bang voor amateurs. 'Ik vind het belangrijk dat een gezelschap wortelt in de stad waar het vertoeft. Bindingen met de gemeenschap zijn essentieel. Het is mijn behoefte als artistiek leider dat te doen. Samenwerking tussen amateurs en professionals is de meest klassieke vorm van educatie: de bron van het toneelspel is de liefhebber. Ik heb vroeger veel met jongeren gewerkt en zo heb ik dus een jonge Halina Reijn en een jonge Chris Nietvelt zien ontdekken dat zij van hun liefhebberij hun beroep wilden maken. Niet iedereen wil dat, dat weet ik, maar zo kan het wel ontstaan.' Rümke vervolgt: 'Het allerbelangrijkste om een voorstelling te laten slagen waarin zowel amateurs als professionele acteurs spelen, is dat het concept deugt. Het kunstwerk moet ermee gediend zijn. De eerste vraag die je als maker moet beantwoorden is: waarom wil ik met amateurspelers werken? Daar kun je een artistieke reden voor hebben, bijvoorbeeld omdat je de amateurspeler ziet als vertegenwoordiger van het echte leven. De amateurspelers als documentair materiaal. Eigenlijk is de amateurspeler slechts een minder geoefende speler. Het is ensemblekunst: het concept moet deugen. Dan deugt je voorstelling ook.'

Tips

- Het ritme van de amateur is wel degelijk anders dan dat van de professional. De amateur heeft meer tijd nodig om tekst te leren en zich een theaterstuk eigen te maken.
- Bij de inzet van amateurs in een voorstelling is artistiekheid altijd het uitgangspunt.
- Nabuurschap actief opzoeken geeft zowel materiële als immateriële verrijking.

Niet iedere professional kan met amateurs werken. Iemand die goed regisseert kan er een zootje van maken als hij met amateurspelers moet werken.

Het proces maakt altijd deel uit van het artistieke product, dus proces en product liggen dicht bij elkaar.

Workshopdag Superanalemma voor regisseurs.

Kwaliteit van het proces & kwaliteit van het product

Resultaten

Je probeert een 10 te halen met je voorstelling. Realiseer je dat dit hun 10 is.

Kwaliteit van het proces

In deze werkgroep komen vier aandachtspunten naar voren die voor de kwaliteit van een samenwerkingsproces een rol spelen. Het eerste is motivatie. Er is een noodzaak en een vorm van gelijkwaardigheid nodig om samen in een werkproces te kunnen stappen, is de ervaring. 'Spreek verwachtingen en verschillen in motivatie aan het begin van het werkproces tussen amateurs en professionals dan ook duidelijk uit.'

Aansluiten bij het hier en nu is een tweede aandachtspunt. Wat is er op deze plek en op dit moment aan de hand waaruit je inspiratie kunt putten? Kijk naar de samenstelling van de wijk waarin je werkt en pas je professionele kunstenaarsteam daaraan aan. 'Niet allemaal van die witte neuzen!' Dan is het gemakkelijker elkaars cultuur op te pikken.

Het derde punt van aandacht is tijd. Professionals moeten veel tijd uittrekken voor amateurs. Als je hen alleen inzet als uitvoerder, dan wordt de voorstelling 'een dun ding'. Het is tijdrovend om de ideeën van een choreograaf of regisseur helder over te brengen op doelgroepen die variëren van voetballers tot jongeren en buurtmoeders.

Op een gegeven moment moet het proces concreet worden. Sluit de researchfase tijdig af. Ook de spanningsboog van het repetitieproces moet behapbaar blijven voor de deelnemers. 'Blijf daarin helder en realistisch', is het advies.

Het laatste punt is het werkproces. Juist met amateurs kiezen we voor authenticiteit, een groep zijn eigen weg laten gaan. Schep daarvoor ook ruimte in de planning en durf je te laten verrassen.

Zoek sleutelfiguren binnen een club: mensen die anderen aantrekken en motiveren. Of een 'ideeënhouder', die nét iets meer wil en nieuwsgierig is. Koester van begin tot eind het gevoel dat je het met elkaar en voor elkaar doet. Vooral aan het slot kunnen de wegen anders uit elkaar gaan lopen.

Tips

- Stel jezelf als professional de vraag: zou ik ook in dit proces stappen als ik er niet voor betaald zou krijgen?
- Probeer van amateurs geen professionele acteurs te maken.
- Houd er rekening mee dat je een andere wereld betreedt.
- Zet expertise in. Sommige amateurs kunnen op een specifiek gebied heel professioneel opereren.

Kwaliteit van het product

De gespreksleider signaleert verschillende invalshoeken voor het begrip kwaliteit.

Sommige kunstenaars, zoals Nita Liem en Titia Bouwmeester, werken heel vanzelfsprekend samen met non-professionals. Daarnaast is er de gevestigde orde, die amateurs in een bepaalde traditie wil betrekken. En educatieve instellingen organiseren weer hun eigen producten. 'Uit deze drie benaderingen komen verschillende producten voort, met dus ook verschillende maatstaven voor kwaliteit', benadrukken de deelnemers.

Een gezelschap als De Nederlandse Opera of Toneelgroep Amsterdam kan amateurs kwaliteit bieden in de professionele manier van werken: discipline, techniek en vakkennis. Maar van buurtacteurs moet je geen 'TGA-lookalikes' maken. Hun spel heeft een eigen vorm van kwaliteit.

Filmregisseur Fellini en theatermaker Alain Platel stelden dezelfde eisen aan hun professionele en niet-professionele acteurs: authenticiteit. Sommige regisseurs werken vanwege hun zoektocht naar een natuurlijke manier van spelen juist liever met amateurs. Het artistieke concept van de regisseur is in die zin bepalend voor de kwaliteit van de voorstelling.

'Ga niet automatisch uit van je eigen artistieke kwaliteitsprincipe wanneer je met amateurs werkt', is een waardevolle tip. 'Dan loop je het risico iets kapot te maken dat juist heel eigen is aan hen.' Kwaliteit maakt dat een product de eigen achterban ontstijgt, is de conclusie van een theaterprogrammeur. Het criterium of een theatervoorstelling presentabel is voor een algemeen publiek, dus zowel voor mensen uit de achterban als voor mensen daarbuiten, is daarin leidend.

Tips

- Zorg dat de spelers zich veilig voelen op het toneel.
- Bied kwaliteit in de manier van werken.
- Neem de amateurs mee in de organisatie en in de traditie van je discipline om ze als het ware te 'kneden'.
- Het proces maakt altijd deel uit van het artistieke product, dus proces en product liggen dicht bij elkaar.

Wie is er bang voor amateurs?

Wie is er bang voor amateurs? De titel van dit congres prikkelt. Het gaat over angst. Heb ik schrik voor amateurs? Wat moeten ze van me?

En dan de angst voor de amateurs. Is die angst er? De mens is altijd bang voor datgene wat hij niet kent. Je gaat naar het theater

Toneelgroep Amsterdam, stadsgezelschap & gezelschap voor deze stad, stapt met volle overtuiging in 'Het beste van twee werelden', het project van het Fonds voor Cultuurparticipatie. Twee werelden. Wij houden er – in Nederland en Vlaanderen – van om de schuttingen overeind te houden, van een hokjesgeest, om te scheiden, om overal een etiketje aan te geven. Zo denken we grip te krijgen op onze wereld. Terwijl we zoveel delen. Alle voorstellingen, waar ook ter wereld, gaan over jou, mij en over hoe je omgaat met de pijn die je elkaar hebt aangedaan. Of als je het maatschappelijk ziet: hoe leer je afscheid nemen van het oude en hoe ga je iets nieuws aan?

In het huidige politieke tij, tijden waarin onevenredige bezuinigingen leiden tot minder geld voor de kunst, is het aan ons om zichtbaar te maken waarom we theater maken. En wat daarvan in de samenleving leeft. Wij – de kunstenaars en theatermakers – zijn verantwoordelijk voor het

draagvlak in de samenleving. Theater kan niet zonder het publiek. Elke enthousiaste toneelliefhebber is een supporter van theater. Waar zou Ajax zijn zonder supporters? De amateurs, de liefhebbers die hun vrije tijd wijden aan toneel, ongeveer een kwart miljoen in Nederland, houden van toneel. En wij hebben ze nodig. Als je een liefhebber enthousiast hebt gemaakt, neemt hij vast en zeker een ander daarin mee.

Ik hou van de kracht van het samen werken en denken. Anders dan in de beeldende kunst gaat het in het theater over samenwerken. Dat zal elke amateur herkennen. Theater maken is als het leven op een cruiseschip: boven zitten de mensen in het zwembad, onder zijn de stokers bezig om het diner te maken, de obers zijn zich elders aan het omkleeden. Een enorme bedrijvigheid. Dat zie je ook terug in de voorstellingen. Wij maken elk jaar nieuwe producties en ik denk dat die ook even gevarieerd zijn als de mensen die hier werken.

om die dingen te ervaren waar je naar verlangt of waarvoor je angst hebt. Wij proberen als burgers met geweld en verschrikkingen om te gaan, maar ik geloof dat elk mens fundamenteel een xenofob is en de vreemdeling – en dat is iedere ander – haat. In een liefdesrelatie wil je één worden maar dat is onmogelijk. Daarmee leren leven vind ik belangrijk. Accepteren dat een ander dingen kan doen die je veraschuwt. Het is toch vreemd dat mensen naar toneel gaan om Medea haar kinderen te zien vermoorden? Dat wil je in de werkelijkheid niet meemaken, maar wel in het theater. En mensen zijn onthutst, wat betekent dat ze iets herkennen.

Er is angst voor het onbekende maar ik ben ook geïnteresseerd in wat ik niet ken. De trekkers van het project hebben voor de start van ons amateurproject het volgende bedacht. Alle 80 namen van ons gezelschap, van grimeur, kokkin tot directeur worden in een hoge hoed gegooid. De betrokken amateurs trekken een naam. Aan hen is de opdracht een afspraak te maken met iemand van TGA en twintig minuten samen de tijd door te brengen. Dat kan zijn door samen met Hans Kesting te zitten in zijn kleedkamer, een kwartier voordat hij op moet, door samen met de kokkin groentes te snijden in onze leefruimte, door met het hoofd kostuumatelier naar het Waterlooplein op zoek te gaan naar nieuwe hippe schoenen. Zo verstevigt TGA niet alleen haar wortels in de stad, maar wortelen de amateurs ook bij ons in huis.

Terug naar de vraag van het begin: Wat moeten ze van me? Het antwoord is simpel. Niks moeten. Ik ga ont-moeten. Toneelgroep Amsterdam stapt vol overtuiging in het beste van deze werelden. Wij gaan het nieuwe aan.

Tot slot een kort credo.

Jelena zegt in *Kinderen van de zon*: 'Houd toch op! Al die woorden? De kunst moet het streven van de mens naar de verte, naar de hoogte weerspiegelen ... Als de kunstenaar door dit streven wordt bezielde en hij gelooft in de zinderende kracht van de schoonheid, dan zal ik zijn schilderij, zijn boek, zijn sonate begrijpen en hij zal me dierbaar zijn ... Hij zal mijn ziel ontvankelijker, harmonischer maken ... en voel ik me moe, dan geeft hij me rust en zin om te werken, om gelukkig te zijn en te leven!'

Ivo van Hove roept op de hokjesgeest te doorbreken.

Ambitie & verbinden

Tryater en Frats zorgen voor een artistieke ‘opfrisser’ voor de hele provincie

Het Friestalig professioneel theatergezelschap Tryater wil met het project *It Paradys* meer amateurspelers in Friesland bereiken en begeleiden en tegelijkertijd talentvolle jonge makers coachen tijdens het productieproces. Tryater werkt hiervoor nauw samen met Frats, de afdeling voor amateurtheater binnen Keunstwurk. *It Paradys* is een omvangrijk project waarbinnen Tryater tien scholen en tien amateurtheatergroepen coacht bij het maken van een korte of lange voorstelling. Anne Graswinckel (Tryater) en Luuk Eisema (Frats) lichten het initiatief toe.

Friesland heeft een sterk eigen cultureel gezicht. De taal, de verhouding tussen stad en platteland en de traditie van het verenigingsleven – ieder dorp kent zijn eigen toneel- en muziekvereniging – bepalen de sfeer en het culturele karakter van Friesland. Voor *It Paradys* werkt Tryater samen met Frats (Fryske Amateur Teater Skoalle), dat zich met verschillende projecten richt op

scholing en vernieuwing van het Friese amateurtheater. De samenwerking is niet nieuw: voor het landelijke project *Coaching in theater maken* (2007-2010) begeleidde Tryater al eerder jonge professionele makers bij het maken van voorstellingen met amateurs. In vier jaar tijd gaf *Coaching in theater maken* een flinke impuls aan de kwaliteit van het amateurtheater in Friesland. Bovendien werd duidelijk dat individuele coaching een vorm van deskundigheidsbevordering is die goed doorwerkt op verschillende niveaus. Het effect van coaching is het grootst op de theatermaker, maar heeft ook effect op de groep en het publiek van die groep of vereniging. Daarmee is coaching winst voor de regio.

Luuk Eisema (Frats) met Tamara Schoppert (Tryater). FOTO: MELDA MIRAWA

Tips

- Het effect van coaching vindt niet alleen plaats op het niveau van de jonge makers. Het werkt ook door op de coach, de amateurvereniging, het publiek en de regio.
- Samenwerken betekent open en flexibel zijn. Dat is een open deur, maar daarom niet minder belangrijk.
- Wederkerigheid in het creatieve proces betekent automatisch ook het delen van de credits voor het artistieke resultaat!

Formuleer scherp de doelstellingen waarom je als professional graag met amateurs wilt werken.

Anne Graswinckel (Tryater). FOTO: MELDA MIBAWA

In *It Paradys* maken tien amateurtheatergroepen en tien scholen een voorstelling. Vijftien groepen werken in 48 uur toe naar een zogenaamde snelkookpresentatie, de overige vijf groepen doorlopen een langer traject en worden bij het maken van hun voorstellingen

Je moet van het begin tot het
eind het gevoel vasthouden
dat je het met elkaar doet.
Aan het begin is dat
makkelijk maar aan het
eind kan dat uit elkaar gaan
lopen. Blijf tijd nemen,
naar elkaar luisteren en
volhouden.

gecoacht door bekende theatermakers. Luuk Eisema benadrukt dat de match tussen theatermaker en coach bepaalt hoe succesvol coaching is. 'Hoe intensiever het contact tussen coach en theatermaker, des te groter is de kans op succes.' Anne Graswinckel vertelt dat de artistiek leider van Tryater, Ira Judkovskaja, met alle theatermakers intensieve gesprekken voert over de inhoud van hun leervragen. Om een andere dynamiek te veroorzaken koppelt *It Paradys* doelbewust jonge makers aan traditioneel denkende groepen. Luuk Eisema: 'Die oprisser heeft het amateurtheater in Friesland nodig.' Anne Graswinckel: 'Tryater wil in Friesland een interessant cultureel klimaat houden. Veel talentvolle jonge makers verlaten al snel de provincie om hun heil te zoeken in de Randstad. Als we dat talent voor Friesland willen behouden dan moet er een plek zijn waar het zich kan ontwikkelen. Die plek wil Tryater graag zijn. Daarvoor organiseren we nu *It Paradys*. Daarnaast is er Jong Tryater, de interne opleiding voor makers en spelers waar jong talent praktijkervaring op kan doen.'

Coachingsproject Tryater en Frats 2010. FOTO: MELDA MIBAWA

Ook Frats heeft baat bij een dynamisch amateurtheaterveld. Luuk Eisema formuleert de ambitie van Frats met *It Paradys* aan de hand van een voorbeeld: 'In Friesland worden iedere zomer verschillende openluchtspelen opgevoerd. Daar bestaat het hardnekkige misverstand over dat een openluchtspel altijd spektakel is, dat het licht van toon hoort te zijn. Dat is niet zo. *It Paradys* kan meer van dit soort heilige huisjes omverschoppen.'

Het gaat meer om de kwaliteit van de verbinding dan om de kwantiteit.

Resultaten

Ambitie

Het onderwerp ambitie is een bron van verhitte discussie. 'Formuleer scherp de doelstellingen: waarom wil je als professional graag met amateurs werken? Wees heel eerlijk over je motivatie!'

Is marketing je doel, kom daar dan ook openlijk voor uit, vinden de deelnemers. Je hoeft je er niet voor te schamen. Een andere doelstelling kan artistieke vernieuwing zijn, zoals bij jongerengerezen Solid Ground Movement en Don't Hit Mama.

Hoe ver kan de ambitie van een professional gaan? Op artistiek vlak kun je de lat te hoog leggen. Door tijdsdruk en grote diversiteit in de amateurgroep haal je dat artistieke doel misschien niet. De reden van te hoge ambities is soms de wens om 'het establishment een poepie te laten ruiken', zoals choreografe Nita Liem zegt. Dit heeft met de behoefte aan persoonlijke erkenning te maken. 'Zoek een andere vorm van voldoening dan wanneer je met professionals werkt!', is het advies. 'Je probeert een tien te halen maar het gaat om HUN tien. Het product staat niet los van het proces en dus is de beloning bij amateurs anders dan bij professionals.'

Je kunt met amateurs en professionals juist dezelfde ambities waarmaken, is een andere conclusie: 'Laat professionals en amateurs volledig met elkaar integreren, zowel in het proces als in het product. Hierin ligt de schoonheid van de samenwerking.'

Het is niet alleen belangrijk je ambities helder te krijgen maar ook om ze te verankeren in het beleid van de instelling waar je werkt. In breder verband gaan ambities over cultureel ondernemerschap en de verankering van een cultuurinstelling in de samenleving.

Tips

- Ga eerst 'terug naar de basis': zoek naar een verbinding met de amateurs en kijk pas daarna naar de artistieke ambitie.
- Wees niet te voorzichtig en ga het avontuur met amateurs aan. Laat je door hen verrassen.
- Probeer niet iedereen tegelijk te bereiken, maar richt je op een kleine groep en ga met hen een verbinding aan.

Verbinden

De hoofdvraag in deze werkgroep is: Hoe leg je verbindingen? Gevolgd door de vraag: En wat zijn stoorzenders?

Er volgt een voorbeeld uit de educatiehoek. Hoe krijg je verbinding met de leerling? Dat blijkt lastig. Zo legt een docent de verbinding met een kunstinstelling, niet de leerling. Bovendien zijn er veel intermediairs tussen de school en de kunstinstelling. Er wordt zelfs zóveel gecommuniceerd dat er juist ruis ontstaat op de lijn.

Het advies aan gevestigde gezelschappen is om gevarieerd te werken, zodat er verbinding met een breed publiek wordt gelegd. Binnen één gezelschap kun je voorstellingen brengen voor verschillende niveaus. Werk met wisselende disciplines: dan komt er vanzelf nieuw publiek.

5eKwartier vertelt over zijn ervaring met community art op locatie: 'Zonder verbinding kunnen we niet eens starten. Het begint met een ontmoeting waarbij we luisteren. Anders is het project kansloos. We moeten draagvlak vinden en onderzoeken waar de behoeftes liggen.'

De ervaringen met een project dat zich afspeelde in Amsterdamse achterstandswijken met hangjongeren en alcoholisten, bevestigen dit. 'Als je de houding hebt van "we komen even kunst brengen", dan kun je het vergeten!', vertelt de projectleider. 'In het begin ging letterlijk de fik erin. Buurtbewoners protesteerden. We zijn daarna het gesprek aangegaan. Nu werken en spelen de buurtbewoners mee.' Als je in een achterstandswijk werkt, besef dan dat je daar te gast bent.

Om hechte verbindingen te smeden moeten kunstenaars zich openstellen en persoonlijk contact leggen.

Tips

- Bij de eerste ontmoeting moet je elkaar raken. En je moet een langetermijnrelatie met elkaar aangaan.
- Laat het denken in 'de groep' of 'de wijk' los. Je gaat in gesprek met een persoon. Jij en ik.
- Kies voor bekende verhalen of speel in het eigen dialect, zodat het product de identiteit van de gemeenschap weergeeft.

Effect & dat wat overblijft

Zinaplatform/Female Economy en de Veenfabriek verbeelden oral history op de tuin

Zinaplatform/Female Economy¹ en de Veenfabriek² maken samen #MOES, een locatievoorstelling 'op de tuin' in tuinpark Ons Buiten (Leiden) en Tuinpark Buikslotermeer (Amsterdam). De voorstelling is geïnspireerd op verhalen van tuinders. Een enkele tuinder participeert in de voorstelling, andere tuinders zijn als publiek aanwezig wanneer acteurs van de Veenfabriek hun verhaal verbeelden en verbinden met personages uit de toneel- en wereldliteratuur. Het publiek, verdeeld in tien groepen van twaalf personen, loopt met een plattegrond in de hand van tuinhuisje naar tuinhuisje voor een gedramatiseerde ontmoeting met een bewoner van het tuincomplex. Een gesprek met Bert Luppès (de Veenfabriek) en Myriam Sahraoui (Zinaplatform).

niet ingewikkeld en in zeker mate intuïtief. We kloppen aan, stappen binnen en gaan de ontmoeting aan. In #MOES vertel ik het verhaal van Fred. Fred had eerder een tuin op een plek waar nu mijn huis staat. Door toeval kwam ik daar achter. Zo wordt zijn verhaal mijn verhaal.' Bert Luppès: 'Voor mij als acteur was de voorverkenning van Zinaplatform onmisbaar. Door de uitgewerkte interviews was er al veel materiaal voorhanden waar ik als acteur het drama in kon opzoeken. Toen Myriam het verhaal van

Fred vertelde, een man die ingrijpende gebeurtenissen in zijn leven in grote fotoboeken documenteert, intrigeerde mij dat meteen. Zo legde hij de sloop van zijn tuin en tuinhuis minutieus vast. Daar zag ik het drama in: een man die dingen kwijtraakt en die toch probeert vast te houden. Het mooie is dat zowel Myriam als ik het verhaal van Fred als uitgangspunt hebben genomen voor ons verhaal, alleen hebben we dat beiden anders uitgewerkt. Myriam heeft er een filmpje van gemaakt en ik heb het verhaal van Fred gecombineerd met teksten uit *De wereldverbeteraar* van Thomas Bernhard. Ik zag een parallel in het verhaal van Fred die de wereld probeert te begrijpen door alles vast te leggen en de wereldverbeteraar die de wereld probeert te begrijpen door zich ertegen af te zetten. In mijn monoloog combineer ik beide verhalen.'

Twee verschillende organisaties, met ieder een ander belang. Bert Luppès: 'Mijn eerste prioriteit als acteur is een mooie voorstelling maken. Mijn tweede prioriteit is het verhaal van Fred te verbeelden op een manier die recht aan hem doet. Zonder een zelfportret te willen maken. Na afloop van mijn monoloog vertel ik het publiek wat het gehoord heeft. Inmiddels is Fred al drie keer bij de monoloog aanwezig geweest en vertelt hij na afloop dat hij Fred is. En dat ik zijn verhaal heb verteld. Schijn en werkelijkheid lopen dan even door elkaar.' Myriam Sahraoui waakt ervoor afgeschilderd te worden als theatermaker die werkt met amateurs. Sahraoui: 'Wij werken niet met amateurs, wij werken met mensen, we zijn nieuwsgierig naar de verhalen van anderen. Voor Zinaplatform gaat het om de ontmoeting. De basis is de ontmoeting. De uitwerking is verbeelding, is

Bert Luppès (rechts) speelt zijn monoloog. Geheel links zit Fred.
FOTO: CATHELIJNE BERGHOUWER

Donderdag 7 juli 2011. De acteurs van #MOES verzamelen rond 18.00 uur in de kantine van Tuinpark Buikslotermeer. Bert Luppès speelt in #MOES, Myriam Sahraoui is als researcher en verhalenverteller bij het maken van de voorstelling betrokken. Kort gezegd: Zinaplatform deed onderzoek en verzamelde het materiaal, de acteurs van de Veenfabriek interpreteerden dat. Myriam Sahraoui: 'Zinaplatform zoekt altijd naar plekken waar verhalen zijn. In #MOES zijn dat de verhalen van bewoners van tuinparken. Onze methode is

Wees je ervan bewust dat het werken met amateurs op een andere manier voldoening geeft dan het werken met professionals.

kunst. Bert Luppens: 'Voor mij is #MOES een voorstelling. Ik vind theater een prachtig middel om sociale processen op gang te brengen, maar dat is niet mijn doel als acteur.'

#MOES verbindt. De big band die iedere avond in de kantine de avond afsluit, is meegekomen uit Leiden. Tuinbewoner Sylvia uit Leiden participeert in de voorstelling van Myriam. Aan de hand van verschillende groteske tuinmaquettes die in willekeurige volgorde uit de voorlader van een tractor worden gehaald, vertelt Sahraoui de verhalen van tuinbewoners. Publiek neemt om de beurt plaats in de tractor en kijkt naar het filmpje waarin duidelijk wordt dat de tuin en het tuinhuisje van Fred plaats moesten maken voor de nieuwbouwwijk waar Myriam nu woont. Sylvia vertelt in de voorstelling van Myriam hoe de komst van een fietspad de tuin van haar ouders ruïneerde. Sylvia: 'Mensen komen naar afloop naar me toe. Ik voel me zekerder en sterker.' Tuinder Hennie uit Leiden komt iedere avond met Sylvia mee om naar zijn eigen verhaal te luisteren: 'In het begin kreeg ik een brok in mijn keel. Ze hebben er cabaret van gemaakt, dat vond ik eerst een beetje raar, maar eigenlijk past het wel goed.'

Wat #MOES achterlaat is moeilijk in woorden te omschrijven. Voor Sylvia en Hennie betekent #MOES op persoonlijk vlak veel. Maar hoe beklijft #MOES in Leiden en Amsterdam? Bert Luppens: 'In Leiden is wel iets gebeurd. Waren de tuinders eerst afwachtend, na afloop kregen we cadeautjes. In de tijd dat ik voor Theatergroep Hollandia

Tips

- Een echte ontmoeting is wederkerig. Wanneer je wilt dat je project iets nalaat na jouw vertrek, moet je bereid zijn de ander in alle openheid te ontmoeten.
- Theater maken op locatie met de mensen die daar leven, werkt altijd bindend. Voor de acteurs, de mensen zelf en voor het publiek.
- Te veel respect voor je bron kan een negatieve invloed hebben op de inhoud en vorm van de voorstelling. Zorg daarom dat de ene partij zich focust op het onderzoek en het verzamelen van het materiaal en dat de andere partij de kans krijgt dat materiaal in alle vrijheid te interpreteren.

Myriam Sahraoui vertelt verhalen van tuinders aan de hand van kleine tuinmaquettes. Sylvia participeert in haar voorstelling en zit links van haar.

speelde, heb ik ervaren dat theater maken op locatie, samen met de mensen die daar leven, altijd bindend werkt.' Is het juist door al die persoonlijke verhalen en contacten niet moeilijk een voorstelling als #MOES af te ronden? Myriam Sahraoui: 'Een soort van nazorg hoort bij ons werk. Ik wil daar niet al te krampachtig mee omgaan. Dat is een logisch gevolg van een werkelijke ontmoeting. Een werkelijke ontmoeting is wederkerig. Je moet een dergelijk project op een natuurlijke manier afsluiten, die goed voelt voor alle partijen. #MOES is afgesloten met een gezamenlijke maaltijd.'

1. Zinaplatform vormt samen met Female Economy een groep bevlogen schrijfsters, theatermakers, documentairemakers en andere kunstenaars die community art-projecten maken in de wijken.

2. De Veenfabriek is een muziektheaterensemble onder leiding van Paul Koek.

Effect & dat wat overblijft

Resultaten

Welke aanbevelingen zijn er om de gewenste effecten boven tafel te krijgen? Drie praktijkvoorbeelden passeren de revue.

Doro Siepel van Theater Zuidplein stelt: 'Met het beantwoorden van de vraag waarom je met amateurs wilt werken, bepaal je ook het effect van je werkwijze. Dit moet het DNA zijn van je organisatie. Bij ons draait het om de band met het stadspubliek uit alle windstreken en dan moet je het eigen kwaliteitsbegrip loslaten. Wat ons publiek kwaliteit vindt, dat is van belang.'

Na het besluit om het volkstheater van Rotterdam te worden, wilde de helft van het personeel weg. Er kwam een 'meer allochtone helft' voor terug, die de Rotterdamse samenleving weerspiegelt. Het theater is nu diepgeworteld in de stad en de zalen zitten vol. Nu eens met Iraanse vrouwen, dan weer met Hollanders.

Dirk Crommelinck van NTGent vertelt over het effect van hun spiegelprojecten. Onder begeleiding van de professionals bewerken en spelen amateurs een voorstelling van het gezelschap. Niet de voorstelling maar het proces staat voorop: zo haal je mensen binnen, breng je mensen samen. Ook ontvangt NTGent amateurgroepen achter de schermen. Voor één theatergroep was het zeer herkenbaar toen zij hoorde dat ook professionals moeilijk aandacht krijgen in de pers. Het effect is dat mensen het gezelschap gaan zien als 'vriendelijk expertisecentrum'. 'Zo verlagen wij de drempel van "dat grote, statige gebouw midden in de stad". Kom binnen en zie dat hier ook een gewone secretaresse werkt!'

Maak je als maker op een gegeven moment overbodig. Zodat de wijk er zelf mee verder kan.

Ted van Leeuwen (links) vertelt over de werkwijze van het 5deKwartier.

Noël Fischer van BonteHond: 'Almere is een van de lastigste steden van Nederland als het gaat om cultuurparticipatie en publieksbereik. Goede voorstellingen en gewone marketing werken niet. Daarom ontwikkelde de groep een andere strategie om het publiek te bereiken. Hun project Koolzaad is een grote locatievoorstelling met professionals, amateurs en allerlei partners en samenwerkingsverbanden, van de wijkagent tot de winkeliersvereniging. Het was een succes omdat de bewoners zich van begin af aan betrokken voelden. Ze maakten deel uit van het proces. Lokale verhalen uit Flevoland waren het uitgangspunt: de voorstelling vertelde dus hún verhaal!'

Als de mensen voor wie jij werkt zien dat jij hun verhalen vertelt en henzelf bij je werk betreft, komen ze graag. Daar gaat het voor hen om. Dat is wat zij misten. Daarmee verbreed je het draagvlak en veranker je een kunstinstelling in de samenleving.

Tips

- Sorteert effect bij je publiek door lokale verhalen te gebruiken en ga lokale samenwerkingsverbanden aan.
- Het wortelen van een project is moeilijk. Toch moet je op zoek naar continuïteit.
- Je moet je als maker overbodig maken. Zodat de wijk er zelf mee verder kan.
- Wees meer dan alleen een kunstpodium: theater is een spiegel van de samenleving.

Ter inspiratie

Het beste van twee werelden

Met het programma *Het beste van twee werelden* wil het Fonds voor Cultuurparticipatie professionele cultuurinstellingen stimuleren bij te dragen aan de ontwikkeling van de amateursector. Om dit te bereiken ondersteunt het Fonds via een subsidieregeling innovatieve voorbeeldprojecten waaruit een duurzame betrokkenheid van professionele cultuurinstellingen bij de amateursector spreekt. Deze betrokkenheid kan bestaan uit het voornemen om de artistieke of inhoudelijke samenwerking tussen professionals en amateurs te bevorderen, de ondersteuning en zichtbaarheid van de amateursector te verbeteren of talentontwikkeling van amateurs te stimuleren.

In 2010 zijn als resultaat van twee beoordelingsrondes in totaal negentien initiatieven gehonoreerd. Onder andere 'Toneelgroep Amsterdam ontmoet amateurs' en 'Kantine-Oost' van het 5e Kwartier. Zie voor het totaaloverzicht van deze projecten het boekje *Het beste van twee werelden, 19x professionals <-> amateurs*, dat te downloaden is van de website van het Fonds:

(www.cultuurparticipatie.nl/reports/het_beste_van_twee_werelden.pdf).

Voor meer informatie over het programma *Het beste van twee werelden* kunt u contact opnemen met het Fonds voor Cultuurparticipatie, Willemijn in 't Veld (030) 2336035 of w.intveld@cultuurparticipatie.nl.

Pitch Het beste idee

In het kader van de werkconferentie *Wie is er bang voor amateurs?* op 9 september jl. schrijft het fonds een pitch uit, met als doel de inventiviteit van de cultuursector te stimuleren en innovatieve ideeën te genereren. Zowel amateurs als professionals kunnen meedoen aan deze pitch.

Het fonds is op zoek naar HET BESTE IDEE dat de verbinding tussen de professionele cultuursector en de amateursector bevordert. Hierbij gaat het specifiek om ideeën die door amateurs én professionals worden ontwikkeld. Denk bijvoorbeeld aan bijzondere presentatiemogelijkheden voor amateurs, opvallend gebruik van ruimten, onverwachte doelgroepen of een originele vorm van co-creatie.

Het Fonds voor Cultuurparticipatie belooft HET BESTE IDEE met een ontwikkelbudget van 5.000 euro. Dit bedrag dient te worden besteed aan de verdere ontwikkeling van het idee of aan nader onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling van het plan. Het fonds ondersteunt de winnaar bij de verdere uitwerking van het plan met advies en begeleiding.

Kijk voor meer informatie over de pitch op: http://www.cultuurparticipatie.nl/activiteiten/het_beste_van_twee_werelden/Pitch/

Dvd over de liefde (amore) van het vak (profession)

Waarom zoeken amateurs en professionals elkaar op in dans en theater? Welke knelpunten komen zij tegen en wat levert het beide partijen op? Wat zijn mooie praktijkvoorbeelden? Hoe worden samenwerkingsverbanden gesteund door de fondsen?

Geïnspireerd op de expertmeeting professionals en amateurs in dans en theater op 26 september 2009 heeft Kunstfactor de dvd 'Over de liefde (amore) voor het vak (profession)' laten maken.

De dvd bevat korte filmpjes met interviews, gesprekken en voorbeelden van de samenwerking tussen professionals en amateurs in dans en theater.

De onderwerpen die aan de orde komen zijn: definities, geld, motieven, knelpunten, successen en toekomst.

Verder zijn een repetitieproces van dansgroep AYA en theatergroep Wunderbaum apart uitgelicht. Professionele en amateur-dansers en -spelers vertellen wat de samenwerking doet op de vloer.

Bestel de dvd 'Over de liefde (amore) van het vak (profession)' bij Kunstfactor via info@kunstfactor.nl.

De filmpjes zijn ook te bekijken via www.kunstfactor.nl (zoek op amore).

Als ik mijn zoon vraag over theater, is zijn standaardantwoord: 'Saai. Maar ik vind het wél leuk als ik zelf mag spelen.'

Deelnemerslijst

Gökhan Aksoy Eveline Alders Dasha van Amsterdam	ZID Theater NAPK + Circumundo Servicepunt Amateurkunst Amsterdam	karolina@zidtheater.nl eveline.alders@napk.nl servicepunt@meervaart.nl	Dennis van Galen	Theaterschool/ Opleiding Theaterdocent Toneelgroep Amsterdam Amsterdams Fonds voor de Kunst	d.vangalen@ahk.nl
Marthe Bauwens Gudrun Beckmann	Bulletin Cultuur en School Hanzehogeschool Groningen / NHL	MartheBauwens@cultuurnetwerk.nl gbeckmann@pl.hanze.nl	Maartje Ghijsen Kirsten de Graaff	Tryater Theater Instituut Nederland Movisie Kunstfactor Jeugdtheaterhuis ZH Theater Instituut Nederland DansWerkPlaatsen West-Brabant	maartje@tga.nl kirstendegraaff@upcmail.nl
Muriël Besemer Pia van den Berg Gertien Bergstra Marten Bos Titia Bouwmeester Gerard Braas Sibylla Breimer Frederieke Brolsma Niek vom Bruch Saartje Cauwenbergh Hein Ceelen Dirk Crommelinck Bart Deuss Peter Dictus Angela van Dijk Ilse van Dijk Marieke Dijkwel Ingrid Docter Alida Dors Bryan Druiventak Luuk Eisema Marc Eysink Noël Fischer Margriet van Galen	BonteHond Theater De Engelenbak De Stilte Tijdschrift Theater! 5e kwartier Bügelspeler Theater Instituut Nederland Kunstfactor Fonds Podiumkunsten Platform K Kunstbalie NTGent Don't Hit Mama Drieons Kunstfactor 5e kwartier Ro theater Kunstfactor Solid Ground Movement Solid Ground Movement Frats Smeets Bosch Parade BonteHond Circumundo	info@bontehond.net pia@engelenbak.nl gertien@destilte.nl martenbos@planet.nl titia@5ekwartier.nl info@5ekwartier.nl sibyllab@tin.nl f.brolsma@kunstfactor.nl n.bruch@fondspodiumkunsten.nl saartje.cauwenbergh@ntgent.be hein.ceelen@kunstbalie.nl dirk.crommelinck@ntgent.be nienke@donthitmama.nl peterdictus@drieons.nl a.vandijk@kunstfactor.nl ilse@5ekwartier.nl marieke@rotheater.nl i.docter@kunstfactor.nl alida@solidgroundmovement.nl bryan@solidgroundmovement.nl frats@tryater.nl marc@boschparade.nl info@bontehond.net m.vangalen2@chello.nl	Anne Graswinckel Danielle Groenberg Saskia van Grinsven Marieke Hagemans Theo Ham Jephta Hermelink Ninke van Herpt Carien van den Hoek Jantine Hoekstra Marijke Hoogenboom Saartje Hoogland Cécile van den Hoorn Saskia Huybrechtse Michelle Jacobs Thera Jonker Marina Jonkers Ira Judkovskaja Annelies Keegel Erica van de Kerkhof Anja van Keulen Jan Jaap Knol Sara van der Kooi Kirsten Krans	Het Zuidelijk Toneel Amsterdams Hogeschool vd Kunsten Het Zuidelijk Toneel Muziekschool Amsterdam Parels voor de Zwijnen Fonds voor Cultuurparticipatie HKU Landelijk Expertisecentrum Sociale Interventies Tryater Jeugdtheaterhuis ZH Theater Artemis Het Concertgebouw Fonds voor Cultuurparticipatie Tijdschrift Theater! Random Collision	a.graswinckel@tryater.nl d.groenberg@tin.nl s.vanGrinsven@movisie.nl m.hagemans@kunstfactor.nl theo.ham@jeugdtheaterhuis.nl jhermelink@tin.nl ninkevanherpt@h19.nl carien@drang.nl jantine.hoekstra@hzt.nl marihoo@xs4all.nl saartjehoogland@hotmail.com saskia_huybrechtse@hotmail.com m.jacobs@cultuurparticipatie.nl thera.jonker@theater.hku.nl m.jonkers@lesi.nl i.judkovskaja@tryater.nl annelies.keegel@jeugdtheaterhuis.nl erica@artemis.nl a.vankeulen@concertgebouw.nl j.knol@cultuurparticipatie.nl saravdkooi@gmail.com kirsten@randomcollision.net

Noël Fischer en Muriël Besemer van BonteHond.

Het dwingende aspect in kunst-
educatie kan bij leerlingen zeer
averechts werken.

Om tot gezamenlijkheid te komen
moet je niet steeds ja en amen tegen
elkaar zeggen. Want waar zit dan de
samenwerking, de ontwikkeling?
In co-eigenaarschap zit iets van mij
en iets van de ander.

Anne-Marie Kremer	Theater Instituut Nederland	akremer@tin.nl	Eric de Ruijter	De Voortzetting	e.deruijter@devoortzetting.nl
Saskia Kruyssen	Kunstfactor	s.kruyssen@kunstfactor.nl	Matthijs Rümke	Het Zuidelijk Toneel	angela.rooijackers@hzt.nl
Joost Kuggeleijn	Ministerie OCW	j.kuggeleijn@minocw.nl	Miriam Sahroumi	Zina	m.sahroumi@debalie.nl
Marleen Kunst	Holland Opera	marleen@hollandopera.nl	Henk Scholten	Theater Instituut Nederland	hscholten@tin.nl
Maarten Lammers	Artez	M.lammers@artez.nl	Doro Siepel	Theater Zuidplein	doro@theaterzuidplein.nl
Jan Langedijk	zelfstandig podiumkunstenaar	janlangedijk@planet.nl	Wilma Smilde	Toneelgroep Amsterdam	wilma@tga.nl
Ben Lansink	Theater De Engelenbak	benlansink@engelenbak.nl	Erica Smits	verslag	erica@ericasmits.nl
Ted van Leeuwen	5eKwartier	ted@5ekwartier.nl	Karolina Spaic	ZID Theater	karolina@zidtheater.nl
Esther Linssen	De Nederlandse Opera	esther.linssen@het-muziektheater.nl	Rien Sprenger	Artwise / Muziekhuis Utrecht	r.sprenger@artwise.nl
Elly Ludenhoff	Zina	elly.ludenhoff@debalie.nl	Elze van der Steen	Stadsschouwburg Amsterdam	elze.van.der.steen@ssba.nl
Jan Majoor	DNO	jan.majoor@het-muziektheater.nl	Nicole Stellingwerf	Kunstfactor	n.stellingwerf@kunstfactor.nl
Hanneke Matthijssen	Gemeente Den Bosch	h.matthijssen@s-hertogenbosch.nl	Debora van Stenis-Patty	Yo! Opera	debora@yo-opera.nl
Hanna van Maurik	Broekman		Anita van Twaalfhoven	Verslaggeefster	a.twaalfhoven@planet.nl
Marian van Miert	Kunstfactor	m.vanmiert@kunstfactor.nl	Marieke Vegt	Kunst & Cultuur Drenthe	mariekevegt@kcdr.nl
Nan van Moergestel	Station Zuid	NanaM@stationzuid.com	Willemijn in 't Veld	Fonds voor Cultuurparticipatie	w.intveld@cultuurparticipatie.nl
Nick Moritz		nick.moritz@t-online.de	Anna Maria Versloot	verslag	amversloot@gmail.com
Titus Muizelaar	Veenfabriek	info@veenfabriek.nl	Joost Veuger	MIDI Theater	joost@miditheater.nl
Soheila Najand	InterArtlab	s.najand@interartlab.nl	Paul de Vries	HKU, faculteit theater	paul.devries@theater.hku.nl
Carlien Oudes	ArtWorlds	carlienuudes@gmail.com	Aaron Wan	De Nederlandse Opera	aaronchunfaiwan@gmail.com
Sabine Pater	Toneelgroep Amsterdam	sabine@tga.nl	Friederike Weisner	Kunstfactor	f.weisner@kunstfactor.nl
Karlien Pijnenborg	Toneelmakerij	karlien@toneelmakerij.nl	Wim Wentzel	Bekijk 't	wim@bekijkt.nl
Maaike Pilgram	Theater Instituut Nederland	mpilgram@tin.nl	Hanneke Wiersma	Fonds voor Cultuurparticipatie	h.wiersma@cultuurparticipatie.nl
Kevin Polak	De movers	kevin@de-movers.nl	Machteld Willemse	ArtNotion	miwillemse@planet.nl
Manu van Poppel	Handtheater	directie@handtheater.nl	Cynthia Wilson	Dagvoorzitter	cynthia.wilson@www.classiconline.com
Erik-Jan Post	Theaterschip	erik@theaterschip.nl	Gianna Witmaars	Stella Den Haag	educatie@stella.nl
Saskia van de Ree	projectleider Wie is er bang voor amateurs?	saskia@saskiavanderee.nl	Evelien Wouters	Kunstbalie	evelien.wouters@kunstbalie.nl
Paul Reeve	Royal Opera House	paul.reeve@roh.org.uk	Elisbeth Zanen	verslag	mail@elsbethzanen.nl
Bart Rogé	Demos vzw	bart.roke@demos.be	Floor Ziegler	Noorderparkkamer/ Broedstraten	Floor@Noorderparkkamer.nl
Henny Roosen	Tuinder	info@veenfabriek.nl			
Elsbeth Rozenboom	Kunst en Cultuur Gelderland	elsbethrozenboom@kcg.nl			

Stel heldere kaders in het werkproces, maar ga ook het avontuur aan. Wees niet te voorzichtig.

Om meer authenticiteit toe te laten, moet je niet alles even strak plannen. Sta toe dat een groep zijn eigen weg gaat. Laat je verrassen.

Marijke Hoogenboom (midden) in de werkgroep Kwaliteit van het product.

Nederlands Theater Festival - Stadsschouwburg Amsterdam
Vrijdag 9 september 2011

Programma Werkconferentie

Wie is er bang voor amateurs?

12.30 - 13.00 uur	Koninklijke Foyer	Inloop
13.00 - 13.15 uur	Koninklijke Foyer	Inleiding thema
13.15 - 14.00 uur	Koninklijke Foyer	Keynote Paul Reeve, director of education Royal Opera House, Londen over het Hill House Farm project in Thurrock
14.15 - 15.15 uur	Diverse locaties	Carrousel van best practices Negen duo's van professionals en amateurs vertellen over de kansen en valkuilen van samenwerken. Met medewerking van: BonteHond, 5eKwartier, De Nederlandse Opera, NTGent, Station Zuid, Toneelgroep Amsterdam, Tryater, Zinaplatform/Veenfabriek en Het Zuidelijk Toneel.
15.15 - 15.40 uur	Koninklijke Foyer	Pauze
15.40 - 16.20 uur	Diverse locaties	Werkgroepen Wat zijn de kernwaarden in de praktijk als professionals en amateurs samenwerken? Welke aanbevelingen, <i>tips & tricks</i> , <i>do's</i> en <i>don'ts</i> , kunnen we vanuit onze gezamenlijk aanwezige ervaring formuleren? De thema's van de werkgroepen zijn: <ul style="list-style-type: none"> • duurzaamheid • co-eigenaarschap • kwaliteit van het proces • kwaliteit van het product • verbinden • ambitie • effect • dat wat overblijft
16.30 - 17.00 uur	Koninklijke Foyer	Conclusie/plenaire afsluiting
17.00 uur	Stanislavski	Borrel
20.00 uur	Rabozaal	Voorstelling <i>Kinderen van de Zon</i>/TGA/NTGent Gereserveerde Nederlands Theater Festivalkaarten (gereduceerd tarief € 25,50, 1e rang). Gereserveerde kaarten tussen 12.30 en 13.00 uur afhalen en betalen bij de inschrijfbalie

Dagvoorzitter: Cynthia Wilson

